

Könyvszemle

Az öregedés

Tények és elméletek

Az MTA külső tagja, a Franciaországban élő és dolgozó Róbert László, a kanadai (szintén magyar) Fülöp Tamással érdekes és tanulságos kötetet állított össze az öregedés biológiai ájáról. A könyv rendelkezik az ilyen típusú tanulmánygyűjtemények jellegzetes erényével: azaz, a több szerző biztosítja a sokoldalúságot, a multidiszciplináris megközelítést, és jellegzetes hibájával: az egyenetlen színvonalal és helyenkénti redundanciával. Feltételezem, hogy a könyv célközönségét nem elsősorban a professzionális gerontológusok jelentik, hiszen ők valószínűleg többé-kevésbé ismerik ezeket a tényeket és elméleteket, hanem a recenzenshez hasonló, más szakterületeken dolgozó biológusok és orvosok, akik áttekintést szeretnének kapni e terület jelenlegi állásáról. Ennek a célnak ez a kötet kiválóan megfelel, az olvasó valóban úgy érezheti, hogy tökéletes tájékoztatást kapott. A legalaposabban talán a celluláris öregedésről – erről öt fejezet szól, sőt, tágabb értelemben ide sorolhatók (hiszen ezekben is celluláris a megközelítés) a membránokról, a kötőszövetről és a mitokondriális öregedésemletről szóló fejezetek is. Két speciális terület kap külön fejezetet: az öregedés immunológiai elmélete és az agy (illetve a központi idegrendszer) öregedése. Az orvos olvasó számára valószínűleg alapvetően új információt nyújt az öregedés evolúciós elméletének ismertetése. Az *Öregedés mint megváltozás* című fejezet filozófiai szempon-

tokkal gazdagítja a sokszínű képet. A laikus olvasó számára valószínűleg legérdekesebb a két szerkesztő által írt zárófejezet: *A hosszú élet és szabályozása. Százévesek és idősebbek.*

A könyv letétele után az olvasó elégedetten regisztrálhatja, hogy – a címnek megfelelően – rengeteg új „tény és elméletet” ismert meg, de ha azt próbálja megfogalmazni, hogy mi a *take-home message*, akkor bizony zavarba jön. A kötetben ugyanis megismerkedhett az öregedés jelenségét magyarázni kívánó valamennyi elmélettel, amelyek a telomerek rövidülésére, a fehérjékben halmozódó hibákra, a mitokondriális mutációkra, a membránok megváltozására, a kötőszöveti kalciumfelhalmozódásra, a szabadgyökök hatására stb. próbálták visszavezetni az öregedés szomorú tényét. Megtudhatta azt is, hogy az az óriási erőfeszítés, amely ezen elméletek bármelyikét próbálta bizonyítani, rengeteg pozitív, az elgondolás helyességét alátámasztó tény és kísérleti adat mellett, majdnem ugyanannyi ellenbizonyítékot is produkált. A könyv szintje mindegyik fejezetének végén olvasható olyanféle mondat, hogy „nyilvánvalóan sok további kísérleti adatra van szükség az állásfoglaláshoz.” Szóval az a bizonyos *take-home message* nem lehet más, mint hogy e monokauzális elméletek mindegyikének van igazságmagva, de egyedül egyik sem képes magyarázni az öregedés jelenségét, és ilyen monokauzális elmélet valószínűleg soha nem is lesz. Az öregedés komplex folyamat, mint maga az élet. A nem kutató olvasót persze elsősorban nem az érdekli, hogy mi az öregedés végső

oka és molekuláris mechanizmusa, hanem az, hogy mik az orvostudomány és a biológia lehetőségei az élettartam meghosszabbítására, illetve az öregség „nyűgének és nyilainak” elkerülésére. A szerkesztők és a szerzők józan mértéktartással igyekeznek lehűteni az ezzel kapcsolatos túlzott várakozásokat, hamis illúziókat. Irreálisnak tartják az olykor komoly kutatók által is hangoztatott nézeteket, hogy hamarosan általános lesz a százhusz éves, sőt esetleg a kétszáz éves életkor elérése. Az eddig

leírtak alapján tehát az öregedéstől féltő olvasó nem sok biztatót talál a könyvben. Illetve egyet igen. Azt, hogy az idén megjelent kiváló kötet szerkesztője és négy fejezetének óriási tudásról, gondolatgazdagságról, valamint munkabírásról tanúskodó szerzője, Róbert László kilencven éves. Isten éltesse még sokáig! (Ladislav Robert – Tamas Fulop editors: *Aging. Facts and Theories*. Basel: Karger, 2014)

Venetianer Pál
az MTA rendes tagja

A nyelvhasználat és a kognitív működés összefüggései a legfrissebb hazai kutatások tükrében

Az Általános Nyelvészeti Tanulmányok sorozat 25., jubileumi kötetével örvendeztetett meg bennünket 2013-ban a sorozat főszerkesztője, Kenesei István (MTA Nyelvtudományi Intézet) és a kötet szerkesztője, Pléh Csaba (Eszterházy Károly Főiskola, Eger). Amint azt a főszerkesztői utószóból megtudhatjuk, az aktuális kötet megjelenésének érdekessége egyfelől az, hogy a sorozat első kötete éppen ötven évvel korábban jelent meg Telegdi Zsigmond főszerkesztésében, másfelől, hogy az akkori főszerkesztő irányítása alatt készült utolsó kötetet szintén Pléh Csaba szerkesztette *Nyelvészet és pszichológia* címen 1995-ben.

A kötet az országban vagy külföldön dolgozó huszonhat szerző, köztük számos ifjú kutató elméleti és empirikus munkáinak felsorakoztatásával átfogó képet ad a mai magyar, pszicholingvisztikával foglalkozó kutatásokról. A kötet tanulmányai, mint azt szerkesztői előszavában Pléh Csaba kifejti, bemutatják, hogy a kognitív nyelvszemlélet alapkérdései milyen módon jelennek meg az egyéni nyelvhasználó megértési, fejlődési

folyamataiban. A kognitív működés és nyelvhasználat összefüggésének témakörét több altémára osztva tekinti át a kötet, mint a nyelv, megismerés és agyműködés kapcsolata, fejlődéslelektani szempontok a nyelvhasználatban, nyelvzavarok, valamint a nyelvhasználat kulturális és pragmatikai összefüggései. A kötet erénye, hogy mind elméleti, mind módszertani szempontból, mind pedig a vizsgált nyelvi és kognitív területek szempontjából változatos és izgalmas palettát kínálnak a tanulmányok, ugyanakkor következetesen felvetődik bennük a kognitív nyelvszemlélet alapvető problémájának néhány tematikája. Ilyenek például a nyelvhasználat architektúrájának kérdései, a tudás szerepe a nyelvi feldolgozásban, az evolúciós és társas hatások érvényesülése a nyelvi képességekben.

A nyelv, megismerés és agyműködés összefüggéseiről szóló fejezetben Kenesei István tanulmánya a nyelvhasználati architektúra kérdéseit vizsgálja. Ezen belül a szerző a nyelvhasználat formai kreativitását taglalja a szavak és a mondatok szintjén tapasztalható rekurzivitásból kiindulva, majd a formai kreativitásból vezeti le a jelentésbeli és tudatelméleti kreativitást. Pléh Csaba és Thuma Orsolya (Budapesti Gazdasági Főiskola) a nyelvfeldolgozási rendszer önállóságának kér-